

Cukrová řepa jako významná proměnná formování českého agrárního hnutí

SUGAR BEET AS IMPORTANT VARIABLE IN FORMATION OF CZECH AGRARIAN MOVEMENT

Radek Kopřiva, Sylvie Kobzev Kotásková
Česká zemědělská univerzita v Praze

Historické rozpory mezi producenty cukrové řepy a cukrovarníky jsou i v současné době předmětem vědeckých a odborných publikací. Spor o řepnou produkci je v druhé polovině 19. století popisován jako rozpor mezi neorganizovanými zemědělci, povětšinou statkáři a v rámci kartelů spolupracujícími cukrovary (1, 2). Neshody měly významný vliv na formování jak zemědělství, tak potravinářského průmyslu z toho důvodu, že se řepářství v Předlitavsku v tomto období postupně stalo hlavním odvětvím zemědělství. Výroba cukru byla koncentrována především v českých zemích. Za ní nezaostávala ani produkce cukrové řepy. Mezi roky 1858 a 1873 došlo v Čechách k desetinasobnému zvětšení osevní plochy cukrové řepy. Již v 60. letech 19. století byl cukr ve velké míře z Čech exportován a české země byly po Německu a Francii třetím největším producentem a exportérem cukru v Evropě (3). Vzhledem k strategickému významu cukrové řepy a řepného cukru byl zmiňovaný rozpor mezi zemědělci a producenty cukru natolik značný, že zcela přispěl k formování politické reprezentace agrárních zájmů. Konflikt zájmů v české společnosti dokonce rezonoval natolik, že nabízí příležitost nahlížet na spor o cukrovou produkci jako na proměnnou, která formovala významnou společenskou konfliktní linii mezi městem a venkovem. V této souvislosti je k interpretaci těchto dějinných událostí možné využít tzv. teorii štěpících linií.

Teorie štěpících linií a rozpor mezi městem a venkovem

Teorie štěpících linií je postavena na existenci rozporů mezi různými segmenty společnosti. Jednotlivé skupiny jsou definovány jejich zájmy a reprezentovány organizovanými zájmovými skupinami či politickými stranami. Tyto zájmy jsou obvykle protichůdné k zájmům jiného společenského segmentu, což vyvolává společenské napětí. Dlouhodobé konflikty mezi společenskými skupinami posilují vnitřní identitu členů těchto skupin. Jsou-li konflikty navíc dostatečně intenzivní, mohou vést k vzniku společenské štěpící linie, na jejímž základě dochází k rozvoji politických subjektů jednoznačně spjatých s jednotlivými stranami sporu, kterým se dostává významná volební podpora. Stranický systém lze tedy v souladu s touto teorií chápat jako důsledek existence konfliktů, které vznikly v souvislosti s dlouhodobými politickými procesy ve společnosti.

LIPSET A ROKKAN, kteří jsou považováni za autory teorie štěpících linií, ve své knize „Party Systems and Voter Alignments“ (4) vydané v roce 1967 (teorii štěpících linií věnoval Rokkan pozornost již v roce 1965) popisují, že štěpící linie se formovaly na základě dvou historických procesů. Jednalo se o národní revoluci a průmyslovou revoluci. Národní revoluce vedla ke vzniku národních států. Společenský konflikt měl regionální bázi. Regionální identita

byla díky etnicitě, jazyku nebo historickému vývoji značná a vůči dominantní společenské síle natolik odlišná, že vedla k vzniku štěpící linie, kterou zmínění autoři definují jako centrum – periferie. Vzhledem k častým náboženským konfliktům mezi protestanty a katolíky a odlukou církví od států, které byly průvodním jevem průmyslové revoluce, byla taktéž identifikována štěpící linie církev – stát.

Průmyslová revoluce byla rozhodující historickou etapou, která podmiňovala rozvoj kapitalistického podnikání. Nová sociální struktura s převahou lidí pracujících v dělnických profesích generovala nový sociální konflikt, který byl chápán jako linie zaměstnavatelé – dělníci. V souvislosti s průmyslovou revolucí docházelo k demografickým proměnám společnosti. Představitelé rostoucích a ekonomicky posilujících měst získávali stále větší podíl na politické moci, což vyvolávalo averzivní jednání ze strany venkovské populace, díky čemuž se také zformovala konfliktní linie město – venkov.

Štěpící linie mezi městem a venkovem dala možnost vzniknout agrárním stranám a také se v řadě

Obr. 1. Ukázka cukrovaru druhé poloviny 19. století v Čechách – cukrovar Třebovčice (60. léta 19. století)

Cukrovar Třebovčice byl založen v roce 1851 jako součást velkostatku Cerekvice nad Bystřicí, jehož vlastníkem byl rod rytířů z Kleebornu.

stranických systémů prosadit. Zejména v zemích severní Evropy byly agrárně orientované strany úspěšné ještě v průběhu druhé poloviny 20. století. Prostředí příznivé pro vznik agrárních stran ROKKAN (5) podmiňuje čtyřmi podmínkami. Ty konfrontuje s českou historickou realitou KOPEČEK (6). První z Rokkanových podmínek je, že města jsou v době, kdy dochází k rozhodujícímu zavádění volebního práva, slabá a nepočtená. Počátek urbanizace lze ovšem v českých podmínkách řadit do období 80. a 90. let 19. století. Pátá kurie se všeobecným volebním právem a zavedení všeobecného hlasovacího práva je v Čechách ovšem záležitostí až konce 19. respektive začátku 20. století. Druhou podmínkou k prosazení agrárních stran je existence silné, sociálně a ekonomicky emancipované skupiny hospodařících zemědělců. V českých poměrech byla tato podmínka splněna i s ohledem na fakt, že se zde nacházely velké šlechtické statky, koncentrující rozsáhlé zemědělské pozemky. Další podmínkou je existence významné kulturní bariéry mezi městem a venkovem. Tu KOPEČEK (6) nachází v kontextu dovozu levné zemědělské produkce ze zahraničí od 70. let, navíc v období vlekoucí se hospodářské recese. Sílicí nespokojenost venkovského obyvatelstva je zaměřena na příliš liberální obchod, spojovaný s městy. Poslední definovaná podmínka je spojována s malým vlivem katolické církve. V zemích, kde naopak byl vliv katolické církve značný, se již dříve prosadily katolicky orientované strany. V českých poměrech se uplatnily oba typy stran, tedy jak agrární, tak katolické. Vzhledem k sekularizovanému charakteru české společnosti (včetně venkovské) se postupně (až do 30. let 20. století) agrární strany prosadily na úkor katolických.

Cukrová řepa jako strategická plodina

Cukrová řepa se stala ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století v řadě ohledů klíčovou plodinou pěstovanou v českých zemích. V období největšího rozmachu jejího pěstování dosahovala takřka výměry pětiny území. Zpracování řepy a výroba cukru byly podmíněny průmyslovým rozvojem a zefektivňováním zemědělství. Průmyslový rozvoj nesouvisí pouze s potravinářstvím a zaváděním nových technologických postupů při výrobě cukru. Pěstování cukrovky podmiňovalo také rozvoj strojírenství, těžebního průmyslu či hutnictví. Zájem o vzrůstající výnosy řepy naproti tomu vedl k intenzifikaci zemědělství, díky čemuž se prosazovaly nové poznatky z oblasti hnojení, agrotechniky, agronomie, ale také zootechniky.

Cukrová řepa byla v českých zemích jednou z nejrozšířenějších pěstovaných plodin. Její pěstování proto vytvářelo konkurenci mezi pěstiteli. K úspěšnému konkurenčnímu boji byl každý zemědělec nucen investovat prostředky nejen do výkonných nářadí a strojů na obdělávání, ale také do kvalitního osiva, hnojiv apod. Pořizování úvěrů, které s rozvojem pěstování cukrovky souviselo, vedlo při snaze odolat lichvářským aktivitám (při relativně malém zájmu bankovních domů o podporu malých sedláků či rolníků) k postupnému vytváření svépomocného družstevnictví. Zakládání úvěrových družstev a zemědělských spořitelen bylo inspirováno zeměmi západní Evropy. Důležitý byl v tomto ohledu rok 1873, kdy byl přijat zákon umožňující existenci úvěrových podniků tohoto druhu. Do té doby byly tyto společné zemědělské aktivity limitovány do podoby spolků (7)

Myšlenka družstevnictví se postupně uplatnila vedle peněžnictví také v činnostech pěstitelských a odbytových. Jednalo se dokonce i o vznik zemědělských cukrovarů. Byly to závody,

Obr. 2. Bývalý rolnický cukrovar ve Zdicích

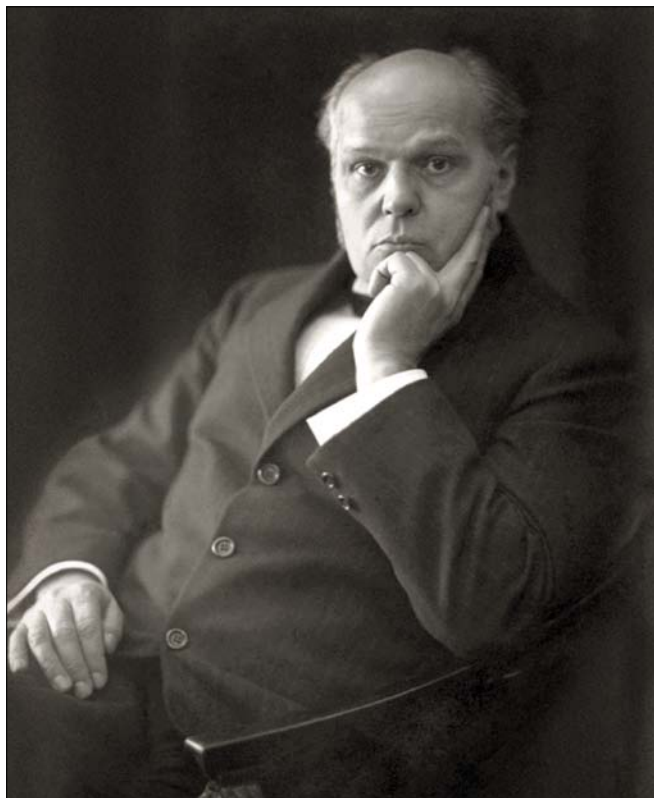
jejichž majetkové podíly byly vázány na produkci cukrovky a byly tedy ve vlastnictví řepařů. Jednalo se zejména o rolnické akciové cukrovary (8). Již v roce 1862 byl zaznamenán neúspěšný pokus o založení obdobného cukrovaru v Knovízi. O rok později takový cukrovar vznikl v Lužici nad Vltavou a cukrovary tohoto typu postupně přibývaly (8).

Vedle hospodářské aktivizace zemědělského stavu měla cukrová řepa nepřímý vliv také na rozvoj českého nacionalismu. Hospodářská emancipace stále více umožňovala prosazování českých zájmů a myšlenek. Cukrovarnictví si v druhé polovině 19. století postupně vydobylo první místo v českém průmyslu. První zcela český cukrovar vznikl v roce 1850 ve Zdicích (obr. 2.). V 60. letech poté vznikla řada dalších českých cukrovarů (7). Stále sílicí agrární podnikatelé patřili mezi nejvýraznější a nejviditelnější zastávce českého národního hnutí (3).

Boj o řepnou produkci a formování českého agrárního hnutí

Pozdější významné agrární hnutí sjednocované Agrární stranou se začalo formovat v rámci Národní strany svobodomyšlné (Mladočeské strany). Zájem reprezentovat zájmy zemědělců a venkovského lidu začal sílit zejména v důsledku volební reformy, která proběhla v roce 1873 (na základě tzv. dubnové ústavy). Na jejím základě v rakouském Říšském sněmu nově zasedali poslanci na základě přímé volby a sbor tak již nebyl tvořen nepřímo vybranými poslanci zemských sněmů. Tím došlo k oddělení voleb zemských a celostátních. Nejednalo se však o všeobecné volby. Jejich součástí byl daňově podmíněný volební cenzus. Nadále zůstal zachován kuriový volební systém s omezeným volebním právem pro příslušníky definovaných kurií. Jednou z nich byla – vedle kurie velkostatkářské, městské a nově také obchodní a živnostenské – kurie venkovských obcí. Rok 1882 poté ještě v souvislosti s další volební reformou (tzv. Taaffého) omezil cenzus pro venkovskou kurii, čímž byl dále zvýšen potenciál venkovského elektorátu. Především zde měla nacházet strana Mladočechů volební podporu při hájení agrárních zájmů. Požadavek na reprezentaci zemědělských zájmů umocnila také krize v zemědělství, která probíhala až do konce 19. století. Ta byla provázána také krizí pěstování cukrové řepy (9). Příčiny je třeba hledat jednak v krizi celého světového

Obr. 3. Antonín Švehla, předseda agrární strany (1928)

Pramen: Archiv Olomouc (16)

hospodářství a jednak v postupné liberalizaci trhu se zemědělskými komoditami, která se pohledem pěstitelů v negativním světle nevyhnula také cukrovce. Nejhuře byli těmito událostmi postiženi rolníci a sedláci, tedy spíše nižší a střední sociální vrstvy, žijící ze zemědělské produkce. Pěstování řepy již nebylo v druhé polovině 19. století spojeno výhradně se šlechtickými velkostatkami (10).

Situace pěstitelů řepy byla obtížná zejména z toho důvodu, že kartelové jednání cukrovarů stavělo zemědělce ve vztahu k cukrovarníkům do pasivní role. Kartely měly různou povahu. Jednalo se o kartely cenové či nákupní. Cukrovarníci ovšem vytvářeli také rajonový kartel. Jeho podstatou bylo rozdělení území, na nichž byla pěstována řepa, mezi jednotlivé cukrovary. Jim pak náležela veškerá řepa zde vypěstovaná. Cukrovary se zavazovaly nevykupovat surovinu z jiných oblastí. Výsledkem bylo omezení soutěže mezi cukrovary při nákupu cukrovky (11). Společným postupem dokázaly cukrovary vykupující řepnou produkci stlačit cenu řepy v neprospěch zemědělců. Závislost pěstitelů na cukrovarcích byla navíc umocněna závazky, které zemědělci k cukrovarům měli. Ti se za zálohu na řepnou produkci zavazovali k odprodeji cukrové řepy za stanovenou cenu.

Vztah mezi pěstiteli řepy a cukrovarníky ještě zhoršily cukerní krize. Cukrovarnictví v českých zemích bylo v důsledku hospodářské krize z roku 1873 orientováno zejména na export, zatímco domácí spotřeba rostla jen nepatrně. České cukrovarnictví tak bylo značně závislé na stavu světového trhu s cukrem. Zvýšení produkce třtinového cukru v zámoří, stejně jako rychlý rozvoj evropského cukrovarnictví vedl v letech 1884–1888 k cukerní krizi z nadvýroby. Problematický vztah mezi zemědělci a cukrovarníky neurovnal ani nový zákon o dani z cukru, vydaný 20. 6. 1888. Vytvářený cukr byl osvobozen od nově zavedené

spotřební cukerné daně a navíc podporován vývozní subvencí. Pro domácí spotřebitele byla tato daň na cukr uvalena a projevila se ve vyšší ceně cukru a s tím spojené snížené spotřebě (8).

Cesta z nepříznivých podmínek byla postupně nalézána ve společném postupu. Organizovanou podobu získala spolupráce ve vzniku Českomoravského selského spolku pro Moravu a Slezsko, založeného v roce 1883 a později Selské jednotě pro Království české. Jednota byla založena v roce 1889. Mladočeská strana, která si uvědomovala potenciál zemědělského lidu, se zavázala hájit zájmy obou těchto spolků a respektovat při tom jejich program. Přízeň venkovského obyvatelstva byla později považována za důležitou pro celkové volební vítězství Mladočechů jak v zemských volbách v roce 1889, tak říšských volbách v roce 1891 (13). I přes očekávání zemědělců Mladočeši nehájili agrární zájmy na říšském sněmu, což se stalo důvodem svolání zemědělského sjezdu v Praze v roce 1896. Ještě téhož roku vzniklo v rámci mladočeské strany Sdružení českých zemědělců, které se stalo základem pro vznik České agrární strany, která byla založena z iniciativy Karla Práška a Stanislava Kubra v roce 1899.

Od počátku 90. let 19. století se pěstitelé řepy začínali organizovat v rámci „odborových sdružení“. Tohoto pojmu bylo užíváno pro označení aktivit řepářů, kteří se sjednocovali proti organizaci cukrovarníků. Pořádali schůze a požadovali zrušení cukrovarnického kartelu. Tato forma protestu ovšem nebyla úspěšná a jednání cukrovarů neměla schopnost ovlivnit. Na druhou stranu ovšem mezi řepaři umocňovala přesvědčení o potřebě silného centrálního vedení (1).

Zájmy pěstitelů cukrovky byly na přelomu 20. století hájeny např. v rámci periodika Obrana zemědělců, vydávaného Tiskářským a vydavatelským družstvem rolnickým, jehož předsedou byl od roku 1903 Antonín Švehla (obr. 3.). Ten se také podílel v roce 1906 na založení stranického deníku Venkov a založení Rolnické tiskárny. Výhradně řepářskou zájmově aktivistickou organizací byla Ústřední jednota řepářů pro Království české, založená v roce 1902, v níž Švehla působil jako člen výboru a od roku 1905 se postavil do jejího čela. V těchto Švehlových „řepářských“ aktivitách je třeba hledat počátky jeho pozdější úspěšné politické kariéry v rámci agrární strany. V roce 1905 se v Praze uskutečnila manifestace zemědělců, kterou Švehla využil k demonstraci odhodlání zemědělců bojovat s nepříznivými podmínkami při obchodování s cukrovou řepou. Švehla při této příležitosti vyzýval zemědělce, aby se nástrojem jejich boje stalo snížení osevních ploch řepy. Drobným úspěchem, byť v jinak komplikovaném a ne zcela úspěšném boji s cukrovarnickými kartely, byl návrh protirajonového zákona. Ten sice schválila pouze Poslanecká sněmovna, zatímco Panskou sněmovnou, horní komorou Říšské rady, tento návrh neprošel. Zájmy řepářů se ovšem začaly stále více stávat politickým tématem celého Předlitavska. V roce 1906 začal vycházet agrární deník Venkov, který se stal nástrojem aktivismu proti kartelům. Švehla si uvědomuje a svoji myšlenku šíří, že adekvátního ocenění řepaři dosáhnou pouze tehdy, budou-li spolupracovat v rámci silné společné organizace (11). Členskou základnou stále sílící Jednoty řepářů se stala společným hlasem při jednání s producenty cukru. Jednou z vrcholných organizovaných forem odporu se stala stávka řepářů v roce 1909. Řepaři byli odhodláni neosít. Vláda, nucena nastatou situací řešit, přibírá Řepářskou jednotu jako partnera při hledání cesty z této situace. Ta dokázala prosadit status jediného prostředníka při jednání řepářů s cukrovary při prodeji řepy. Zároveň byla vyjednána rovnost mezi řepaři a prodej řepy za stejné a nově zvýšené ceny pro všechny (11).

Agrární strana

Agrární strana od svého vzniku posilovala svůj politický vliv. V roce 1905 se sloučila s moravskými agrárníky do Českomoravské strany agrární. Již po vzniku samostatného Československého státu Agrární strana změnila svůj název. Prvně v roce 1919 na Republikánskou stranu československého venkova a od roku 1922 na Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu. Obvykle ovšem pro ni byl používán jen krátký název „Agrární strana“, či „Agrárníci“. Politický program agrární strany byl relativně málo rozpracovaný. Prezentoval stranu jako hlavního obhájce zemědělského a venkovského lidu, jehož cílem je zejména sdružit veškeré zemědělce v rámci Království českého a později celého Československa. Zároveň se Agrární strana profilovala jako strana národní, hájící české zájmy. Obraz strany byl budován s důrazem na význam zemědělství, identitu pramenící ze zemědělské půdy a českou identitu odvozenou z území českého a moravského. Na stranu druhou se ovšem jednalo o politický subjekt, který pragmaticky přistupoval k tématům hospodářským, či politickým, a to bez ohledu na programové zásady (12).

Jedním z klíčových historických mezníků Agrární strany byl rok 1909, kdy se jejím předsedou stal Antonín Švehla. Strana postupně budovala kolem své organizace řadu subjektů, které podporovaly její činnost. Jednalo se např. o okresní sdružení Říšské jednoty agrárního dorostu či Ústřední svaz agrárních akademiků, dále pak např. zájmový spolek zemědělců Domovina domkařů a malorolníků. Vedle toho se jednalo o velké množství kempelíček či družstev, jejichž činnost byla sjednocována v rámci Ústřední jednoty hospodářských společenstev. Mimo to Agrárníci založili v roce 1911 Agrární banku. Význam Agrární strany byl posilován zejména poskytováním drobných úvěrů zemědělcům. Uplatňovala se ovšem také v potravinářském průmyslu. Ještě před první světovou válkou se Agrární strana stala jedním z politicky nejvlivnějších subjektů s bohatou členskou základnou s více než 90 tisíci členy (9).

V období tzv. první republiky byla Agrární strana nejvýznamnějším politickým subjektem československého stranického systému. Mezi roky 1920 a 1922 se jí podařilo do svých řad začlenit slovenské agrárníky. Podílela se na všech vládních koalicích, mezi roky 1922 a 1938 pro sebe dokázala získat post předsedy vlády. V roce 1938 vstoupila Agrární strany do Strany národní jednoty. Po druhé světové válce byla činnost Agrární strany prostřednictvím Košického vládního programu znemožněna.

V rámci zobecněného pohledu na Agrární stranu a její význam z hlediska obhajoby zájmů řepařů vůči ekonomické převaze cukrovarníků je patrné, že to byla právě tato strana, která rozhodujícím způsobem přispěla k boji řepařů. Nejednalo se pouze o ostrou rétoriku a stranický program, ale také o významný podíl na vzniku a organizaci řady zájmových organizací, které nejen sjednocovaly zemědělce v jejich úsilí, ale zároveň aktivizovaly

Obr. 4. Volební plakát koaličních stran: národně demokratické, lidové, agrární a živnostenské z roku 1935 – cukr jako nástroj politické kampaně.

Pramen: Regionální muzeum Skuteč, archivní sbírka, inv.č. 9337-6 (17)

početné voličstvo zejména z řad venkovského a zemědělského lidu. Naproti tomu je zjevné, že to byla právě cukrová řepa jako zemědělská komodita, která stála v pozadí formování Agrární strany a vlastně celého agrárního hnutí na přelomu 19. a 20. století (obr. 4.).

Závěr

V případě přijetí Lipsetova a Rokkanova konceptu celavages (13, 14, 15) je zjevné, že se cukrová řepa stala v období od druhé poloviny 19. století až do období první Československé republiky důležitou proměnnou, která nepřímo přispěla k formování konfliktu mezi městem a venkovem. Jádrem konfliktu byl spor o prospěch z řepné produkce mezi individuálně hospodařícími zemědělci a koncentrovanými cukrovarníky. Spor postupně vedl k politické aktivizaci zemědělského a venkovského lidu a k posilování spolupráce při činnostech souvisejících s pěstováním cukrové řepy a jejího zpracování. Vzhledem k faktu, že pěstování cukrové řepy bylo v Předlitavsku spojené nejvíce s českými zeměmi, s rozvojem jejího pěstování a cukrovarnictví dochází také k postupné emancipaci národní.

Ukazuje se, že podmínky pro vznik konfliktu linie, které následně vedly k politickému prosazení agrárního hnutí dle teorie štepících linií, byly splněny. Druhá podmínka, jejímž základem je existence vnitřně homogenní a emancipované skupiny zemědělců byla naplněna nejen existencí šlechtických statků, ale v českých podmínkách především existencí emancipovaných sedláků a rolníků, kteří s oporou v pěstování cukrové řepy dokázali prosadit vlastní politické zájmy. Předmětem jejich „hněvu“ byl v souladu s další podmínkou k vzniku konfliktu liberální obchod, díky kterému obtížně zhodnocovali výsledky své práce při pěstování cukrové řepy.

Vznik samostatné Agrární strany byl do značné míry zapříčiněn nezájmem staročeků a později také Mladočeské strany o zájmy zemědělců. V 80. letech byla strana mladočeků platformou pro politické angažmá nejen městských liberálů, ale také venkovskou politickou reprezentací. Již v polovině 90. let si ovšem elita českých zemědělců uvědomovala, že cesta k prosazení agrárních zájmů není možná bez vlastní politické strany. Ta se postupně vypracovala na vůdčí politickou sílu první Československé republiky.

Souhrn

Článek pojednává o rozporu mezi producenty cukrové řepy a cukrovarníky v českých zemích ve druhé polovině 19. století, který měl významný vliv na formování českého agrárního hnutí. Zvýšená produkce řepy a cukru vedla ke konfliktu mezi neorganizovanými zemědělci a cukrovarníky, což posílilo politickou reprezentaci agrárních zájmů. Spor o cukrovou produkci představoval významnou společenskou konfliktní linii mezi městem a venkovem. Tato linie se formovala na základě štěpící teorie, která vysvětluje vznik politických stran na základě protichůdných zájmů různých segmentů společnosti. V českém prostředí se rozvoj agrárních stran podporoval díky slabosti měst v době zavádění volebního práva, existenci emancipovaných zemědělců, kulturní bariéry mezi městem a venkovem a malému vlivu katolické církve.

Klíčová slova: cukr, řepa, české země, agrárního hnutí.

Literatura

1. ČAPKA, F.; SLEZÁK, L.: *Cukrovarnictví do roku 1939 a agrární strana (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*. Brno: Masarykova univerzita v Akademickém nakladatelství CERM, 2011, 298 s., ISBN 978-80-210-5717-3.

2. STANĚK, F.: *Za Kunešem Sonntagem – agrárním politikem. Památce Kuneše Sonntagu*. Praha, 1932, s. 112.
3. JAKUBEC, I.: *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 45.
4. LIPSET, S. M.; ROKKAN, S.: *Party Systems and Voter Alignments*. Free Press, 1967, 54 s., ISBN 978-0029191507.
5. FLORA, P. ET. AL.: *State Formation Nation-Building and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan*. Oxford: Oxford University Press, 1999, 440 s.
6. KOPEČEK, L.: Aplikace rokkanovské teorie cleavages na české politické strany na počátku éry masové politiky. *Středoevropské politické studie – Central European Political Studies Review*, 4, 2002 (2–3), ISSN 1212-7817.
7. DUDEK, F.: *Vývoj cukrovarnického průmyslu v českých zemích do roku 1872*. Praha: Academia, 1979, 220 s.
8. DUDEK, F.: *Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 26, 228 s.
9. DOSTÁL, V.: *Agrární strana*. Praha 1998, s.273, 39–40.
10. KRÍŽEK, J.: *Jaroslav Hašek v revolučním Rusku*. Praha: Naše vojsko, 1957, 320 s.
11. ŠVEHLA, A.: *Řepařský boj*. Praha: Novina Praha, 1938, 112 s.
12. FRANKENBERGE, O.; KUBÍČEK, J. O.: *Antonín Švebla v dějinách Československé strany agrární*. Ke třicetiletému jubileu Československé strany agrární 1899–1929. Praha: Novina, 1931, s. 48–49.
13. ROKOSKÝ, J.: *Rudolf Beran a jeho doba : vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, 2011.
14. ROKKAN, S.: Zur entwicklungssoziologischen Analyse von Parteiensystemen: Anmerkungen für ein hypothetisches Modell, Köln. *Z. Soziologie und Sozialpsychologie*, 1965, 17, 1965 (3), s. 675–702.
15. LIPSET, S. M.; ROKKAN, S.: *Party Systems and Voter Alignments. Cross-National Perspectives*. New York: Free Press, 1967, 554 s.
16. Deklarace Československého státu v Praze a v Dolanech u Olomouce. *Archivy Olomouc*, [online] <https://archivy.olomouc.eu/archivy/detail-archivalie/23073>.
17. *Městské muzeum Skuteč*. [online] <https://muzeum.skutec.cz/sluzby/pro-badatele/digitalni-prezentace-sbirek/archiv/plakaty/>.

Kopřiva R., Kobzev-Kotásková S.: Sugar Beet as Important Variable in Formation of Czech Agrarian Movement

The article discusses the contradiction between sugar beet producers and sugar growers in the Czech Lands in the second half of the 19th century, which had a significant impact on the formation of the Czech agrarian movement. Increased beet and sugar production led to conflict between unorganized farmers and sugar growers, which strengthened the political representation of agrarian interests. The dispute over sugar production formed an important social gap between urban and rural areas. This gap took shape in accordance with the fragment theory, which explains the emergence of political parties depending on the conflicting interests of different segments of society. In the Czech environment, the development of agrarian parties was fostered by the weak urban areas at the time of the introduction of suffrage, the existence of emancipated farmers, the cultural barrier between city and country, and the negligible influence of the Catholic Church.

Key words: sugar, beet, Czech lands, agrarian movement.

Kontaktní adresa – Contact address:

Ing. Bc. Sylvie Kobzev Kotásková, Ph. D., Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, Kamýčká 129, 165 00 Praha 6 – Suchbátka, Česká republika, e-mail: kotaskova@pef.czu.cz